

BOSANSKE SREDNJOVJEKOVNE LATINSKE ISPRAVE IZDANE TROGIRU

MILKO BRKOVIĆ
Zavod za povijesne
znanosti HAZU u Zadru

UDK: 949.713+949.715 | "04/14":930.22 Trogir
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 1990-10-15

Do naših dana sačuvano je šest bosanskih srednjovjekovnih latinskih isprava, u pravom smislu riječi, koje se odnose na grad Trogir. Od tih šest isprava četiri su povelje i dvije pisma, koja također imaju oblik povelja. Kronoliškim redom te su isprave slijedeće: I. Pismo u obliku povelje kojim ban Stjepan II. Kotromanić god. 1339. (7. X) daje Trogiranima trgovačke povlastice;¹ II. Pismo opet u obliku povelje kralja Tvrtka I. kojim god. 1389. (1. VIII) iz Sutjeske javlja Trogiranima pobjedu bosanske vojske nad Turcima na Kosovu polju;² III. Povelja kralja Tvrtka I. kojom također u Sutjesci god. 1390. (8. VI) potvrđuje Trogiranima stare povlastice date im od ugarsko - hrvatskih vladara;³ IV. Povelja bosanskog vojvode i hrvatskog bana Vuka Vukčića Hrvatinića trogirskim građanima i trgovcima iz god. 1391. (12. XI) kojom im u Šibeniku jamči slobodno kretanje s njihovom robom i stvarima po njegovoj banovini bez plaćanja poreza Klisu;⁴ V. Povelja kralja Dabiše iz god. 1392. (25. IV) kojom Trogiranima potvrđuje povelju kralja Tvrtka I. iz god. 1390. (8. VI);⁵ VI. Povelja bosanskog vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića i cetinskog kneza Ivana Nelipčića Trogiranima iz god. 1402. (13. V) kojom u ime kralja Ostoje potvrđuje stare slobodštine.⁶

- 1 I. L u c i u s, *Memorie storiche di Tragurio ora detto Trau*, Venetia M.DC.LXXIV, str. 224; G. F e j e r, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, tom. VIII, str. 170-171 (prema Luciusu); T. S m i ĉ i k l a s, *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, X, Zagreb 1912, str. 494-495 (prema Luciusu i Fejeru); I. L u c i Ć, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, I, Split 1979, str. 517-518 (preveo na hrvatski jezik J. S t i p i Ć i Ć).
- 2 T. S m i ĉ i k l a s, *Codex diplomaticus...*, XVII, Zagreb 1981, str. 212-213, prema: I. L u c i o, *De regno Dalmatiae et Croatiae*, Amstalaedami 1666, str. 257. Ovo su pismo također objavili: S. K a t o n a, *Historia critica regnum Hungariae*, XI, Budaë 1790, str. 272-273; E. F e r m e n d ž i n, *Acta Bosnae potissimum ecclesiasticus cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752*, Zagrabiae 1892, str. 48 (regesta).
- 3 Arhiv JAZU u Zagrebu, *Lucius*, XX-12, sv. VII, fol. 113. (Prijepis don Mate Haila i dr. Marina Bega pod nadzorom don Mihe Barade iz Luciusove ostavštine u *Kaptolskom arhivu u Splitu - Ormar B*).
- 4 Arhiv JAZU u Zagrebu, *Lucius*, XX-12, sv. VII, fol. 117 (prijepis kao kod bilj. 3).
- 5 Arhiv JAZU u Zagrebu, *Lucius*, XX-12, sv. VII, fol. 121-123. (Prijepis kao u bilj. 3). Ispod prijepisa stoji: "sigillum fractum".
- 6 I. L u c i u s, *Memorie storiche di Tragurio...*, str. 376; G. F e j e r, *Codex diplomaticus Hungariae...*, tom. X, vol. IV (1401-1409), Budaë 1841, str. 159-161; N. K l a i Ć, *Trogir u srednjem vijeku. Javni život grada i njegovih ljudi*, knj. II, sv. 1. Trogir 1985, str. 353; I. L

Navedene isprave bit će u ovom radu obrađene s diplomatskog i historijskog stajališta, kronološkim redoslijedom.

Diplomatičke formule

Navedene bosanske latinske isprave izdane Trogiru započinju s formulom intitulacije, osim pisma kralja Tvrtka I. iz god. 1389. (1. VIII) koje započinje s formulom inskripcije. Najviše diplomatskih formula prisutno je u povelji kralja Tvrtka I. iz godine 1390. (8. VI).

Intitulacija bana Stjepana II. Kotromanića u navedenoj ispravi Trogiranima iz god. 1339. (7. X) glasi: "Stephanus dei gratia banus Bosnie".⁷ Ona je u tom pismu dosta kratka u odnosu na intitulaciju u njegovim kasnijim ispravama, kao na primjer u ispravi iz god. 1345. (23. VI) u kojoj glasi: "Nos Stephanus dei gratia banus Bosne, nec non terrarum Usure, Salis, Dolinne (Dolmine), Crayne, Rame ac totius Cholm princeps et dominus".⁸ Kako se širila banova vlast tako mu je i intitulacija dobivala nove elemente.

Intitulacija kralja Tvrtka I. u njegovoj povelji iz god. 1390. (8. VI) glasi: "Nos Stephanus Tuertcho Dei gratia Rasciae Bosne Maritimeque et cetera Rex".⁹ Ona tako glasi i u njegovu navedenom pismu Trogiru iz god. 1389. (1. VIII), osim što je na početku ispuštena osobna zamjenica "nos". To je vjerojatno zbog toga što je ta isprava pismo. I Tvrtkova intitulacija pokazuje kako se širila njegova vlast na susjedne teritorije, kao i kod njegova prethodnika strica mu bana Stjepana II. Kotromanića. U Tvrtkovim banskim ispravama intitulacija je kraća i ona uključuje u sebe više osoba, što dokazuje da Tvrtko početka nije samostalan vladar nego skupa s majkom i bratom upravlja bosanskom banovinom i ovisan je o ugarsko - hrvatskom kralju Ludoviku I. Međutim, njegova kraljevska intitulacija, kako se može vidjeti iz donesene intitulacije u povelji izdanoj Trogiranima god. 1390. (8. VI), pokazuje njegovu samostalnost teritorija kojim upravlja kao bosanski vladar. Te je godine Tvrtko I. ujedno i na vrhuncu svoje moći.

Intitulacija u ispravi vojvode i bana Vuka Vukčića Hrvatinića izdanoj Trogiru god. 1331. (12. XI) glasi: "Nos Vulch Regnorum Dalmatiae et Croatiae Banus".¹⁰ On je hrvatski ban u ime kralja Ladislava Napuljskoga, ali je i dalje bosanski vojvoda i pod sobom drži bosanske krajeve, kako ćemo kasnije vidjeti

učić, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, II, str. 823-825 (prijevod na hrvatski J. Stipičića).

7 T. Smičiklas, *Codex diplomaticus...*, X, str. 494-495.

8 *Ibidem*, XI, Zagreb 1913, str. 207-208.

9 Arhiv JAZU u Zagrebu, *Lucius*, XX-12, sv. VII, fol. 113.

10 *Ibidem*, fol. 117.

u historijskom sadržaju njegove povelje. U ovoj je intitulaciji ispuštena titula "vojvoda", ali se ona nalazi u svim njegovim drugim ispravama iz te godine.

Intitulacija kralja Dabiše u njegovoj povelji izdanoj Trogiru god. 1392. (25. IV) slična je u svom prvom dijelu intitulaciji kralja Tvrtka I. To je i razumljivo jer je Dabiša prvi Tvrtkov nasljednik na kraljevskom prijestolju. Međutim, drugi je dio Dabišine intitulacije u njegovoj navedenoj povelji Trogiru sasvim neuobičajen. On glasi: "ad perpetuam rei infrascripte memoriam".¹¹ To je jedinstven slučaj u bosanskim srednjovjekovnim latinskim ispravama. Ta isprava nije sačuvana u originalu već u prijepisu pa je to najvjerojatnije prepisivač umetnuo kako bi mogao ispustiti kraljev potpis koji se nalazio na kraju povelje.

Intitulacija zadnje navedene bosanske latinske isprave izdane Trogiru glasi: "Nos Heruoye regnorum Rascie et Bosne summus voyvoda necnon Iohannes, inter cetera Cetine atque Clissie comes".¹² Takva se intitulacija u diplomatski naziva intitulacija više osoba. Konzultirajući druge Hrvojeve isprave može se doći do zaključka da je njegova intitulacija dosta komplicirana i raznolika. U njegovoj povelji izdanoj u obliku ugovora iz god. 1393. (23. VIII)¹³ u kojoj priseže na vjernost ugarsko - hrvatskom kralju Sigismundu i njegovoj ženi kraljici Mariji protiv svih osim bosanskog kralja Dabiše sve dok ovaj ne ustane protiv Sigismunda i Marije, intitulacija ima ovaj oblik: "Nos Heruoya, Inferiorum Bozne parcium Wayuoda". Odmah upada u oči i dosta je začuđujuće da stoji "inferiorum Bozne parcium Wayuoda", umjesto uobičajenog u njegovim ispravama "voyvoda supremus Bozne", kao što je skoro u svim njegovim poveljama i pismima. Logično bi bilo da u ovoj ispravi stoji "inferiorum parcium comes", kao što je slučaj u njegovu herceškom pismu iz god. 1408. (27. XII)¹⁴ i herceškoj povelji iz god. 1411. (17. VI),¹⁵ jer on je za Bosnu "supremus voyvoda", a za Donje Krajeve "comes". Međutim, od svih njegovih latinskih isprava jedino navedena povelja iz god. 1393. stvara nelogičnost u pogledu njegove intitulacije. Zna se, naime, da je velmoža Hrvoje dobio vojvodstvo od kralja Tvrtka I. (1380), ali se u više njegovih intitulacija navodi da je on vlašću ili milošću i drugih vladara "supremus voyvoda". Takav je slučaj u njegovu pismu iz god. 1401. (15. IV),¹⁶ u kojem nudi Zadranima savez, gdje se on titulira kao "Nos Hervoye supremus voyvoda

11 I b i d e m, fol. 121-123.

12 G. F e j e r, *Codex diplomaticus Hungariae...*, tom. X, vol. IV, str. 159-161.

13 T. S mič i k l a s, *Codex diplomaticus...*, XVII, str. 529-530.

14 *Kaptolski arhiv u Splitu*, sv. 64, fol. 117.

15 I. L u c i u s, *Memorie istoriche di Tragurio...*, str. 391.

16 F. Š i š i ć, Nekoliko isprava iz početka XV stoljeća, *Starine JAZU*, XXXIX, Zagreb 1938, str. 170-171.

regni Bosnae ac vicarius generalis principum serenissimorum (regem) regis Vladislavi et regis Ostoja", zatim u navedenoj povelji Trogiranima u kojoj opetuje intitulaciju s promulgacijom pa kaže da je "per serenissimum principem et dominum Ostoyam, dei gratia, illustrem principem predictorum Rascie et Bosne regem ad partes Dalmatie et Chroatie pro reformandis certis negotiis deputati memorie commendantes tenore presentium significamus quibus expedit universis",¹⁷ zatim u povelji istog datuma gdje navodi da je "Nos Hervoje regnorum Rassic et Bosne supremus vojvoda ac in partibus Dalmacie et Croacie serenissimi principis et domini nostri naturalis, domini Ladislavi dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Ierusalem, Sicilie etc. incliti regis vicarius generalis" i u pismu iz god. 1403. (1. V) gdje je "Nos Hervoje vojvoda supremus Bozne necnon vicarius illustrissimi principi domini et domini nostri regis Ladislavi etc." Za Hrvojevu se intitulaciju ikratko može reći da ona sadrži ove elemente: "Inferiorum Bozne parcium wayuoda", "supremus vojvoda regni Bosne", "vicarius generalis regis Vladislavi et regis Ostoye", "regnorum Rascie et Bosne summus vojvoda", "regis vicarius generalis domini nostri Ladislavi in partibus Dalmacie et Croacie", "dux Spalati" i prvobitno "Inferiorum parcium comes". Sve ovo odgovara realnoj vlasti koju je vojvoda Hrvoje imao, tako da njegova intitulacija odgovara ondašnjoj stvarnosti.

Devocija ili devociona formula u bosanskim srednjovjekovnim latinskim ispravama izdanim Trogiru ima oblik *dei gratia*. Ta formula nije ni u jednom slučaju samostalna već sadržana unutar intitulacije. U navedenim ispravama sadržana je u svima osim u poveljama Vuka i Hrvoja Hrvatinića. Njome se hoće reći da su vladari Božjom milošću to što jesu.

Formulu inskripcije sadrže sve navedene isprave izdane gradu Trogiru. Ona ima ulogu *adrese* u ispravama, a u navedenim ispravama izdanim Trogiru ima opći i pojedinačni oblik. Mjesto joj je odmah iza intitulacije, ali može i odstupati od toga pravila kao što je u našem slučaju u Tvrtkovu pismu iz god. 1389. (1. VIII),¹⁸ gdje se nalazi na samom početku isprave, čak ispred intitulacije, zatim u povelji bana Vuka Vukčića Hrvatinića iz god. 1391. (12. XI),¹⁹ gdje je zamijenila mjesto s promulgacijom, i u Hrvojevoj povelji iz god. 1402. (13. V),²⁰ gdje je također poslije promulgacije i spojena s naracijom.

Inskripcija u navedenoj povelji bana Stjepana II. Kotromanića iz god. 1339. odnosi se na trogirskog kneza Filipa de Molino, suce, vijećnike i cijelu trogirsku općinu. Takve su skoro sve inskripcije i drugih bosanskih vladara

17 I. L u c i u s, *Memorie storiche di Tragurio...*, str. 376.

18 T. S m i č i k l a s, *Codex diplomaticus...*, XVII, str. 212-213.

19 Arhiv JAZU u Zagrebu, *Lucius*, XX-12, sv. VII, fol. 117.

20 N. K l a i ć, *Trogir u srednjem vijeku...*, str. 353.

koji se odnose na primorske gradove. Najprije je navedeno ime kneza dotičnog primorskog grada, a onda iza toga nazivi "tijela" koja upravljaju općinom (rektori, suci, vijeće i drugi). Takav je slučaj i kod ostalih navedenih bosanskih isprava izdanih Trogiru, osim Tvrtkove povelje iz god. 1390. (8. VI) i povelje bana Vuka Vukčića iz god. 1391. (12. XI) čija inskripcija ima uopćeno značenje.

Salutacija kao diplomatska formula u navedenim ispravama prisutna je samo kod bana Stjepana II. Kotromanića i kralja Tvrtka I. U njihovim se navedenim ispravama nalazi iza inskripcije, osim u Tvrtkovu pismu iz god. 1389. (1. VIII), a ima svetopisamski sadržaj. U pismu bana Stjepana II. Kotromanića iz god. 1339. (7. X) glasi: "salutem et sincere dilectionis affectum".²¹ U pismu kralja Tvrtka I. iz god. 1389. (1. VIII) ima neodređeni oblik i glasi: "Amici carissimi".²² Ovakav je oblik salutacije karakterističan samo za bosanska latinska pisma srednjeg vijeka, dok u poveljama nikad nećemo naći takav pozdrav. U navedenoj Tvrtkovoju povelji Trogiru salutacija glasi: "salutem in omnium salvatorem".²³ Ona se dakle razlikuje po svom obliku od salutacije Tvrtkovih pisama. Formulom salutacije završava uvodni dio ili protokol isprava, bez obzira na redoslijed i prisutnost ostalih uvodnih formula tog dijela isprava.

Arengom započinje tekst (kontekst) ili korpus isprava. Ona je kao diplomatska formula u navedenim bosanskim ispravama izdanim Trogiru prisutna u Tvrtkovim ispravama i u povelji kralja Dabiše. U njoj se govori o kraljevskom dostojanstvu koje je uzvišeno iznad drugih, poradi čega, na temelju božanskog prava i prema istinskim poznavateljima ljudskoga zakonodavstva o vladarskom upravljanju, kralj treba ne samo održavati red u kraljevstvu, nego promicati blagostanje i potpomagati javnu korist da bi time postigao slavno ime. Iza toga se navodi, da ako je hvale vrijedno čuvati stare običaje i gradske zakone, jednako je pohvalno da se to potvrdi novim jamstvom, pa stoga on (Tvrtko) izdaje dotičnu povelju, kojom potvrđuje stare povlastice. Arenga je u srednjovjekovnim ispravama najčešće samo ukrasna diplomatska formula u kojoj se ponajviše moralizira i filozofira, međutim u navedenoj Tvrtkovoju povelji Trogiranima ona je uistinu pravi uvod u ispravu i u direktnoj je svezi s njezinim sadržajem. Isto tako je i u Dabišinoju povelji Trogiranima iz god. 1392. (25. IV) u kojoj je arenga skoro doslovno preuzeta iz Tvrtkove povelje izdane tom gradu.

Promulgacija, notifikacija ili samo publikacija prisutna je u svim navedenim ispravama izdanim Trogiru osim u Dabišinoju povelji iz god. 1392. (25.

21 T. S m i ĉ i k l a s, *Codex diplomaticus...*, X, str. 494-495.

22 *I b i d e m*, XVII, str. 212-213.

23 Arhiv JAZU u Zagrebu, *Lucius*, XX-12, sv. VII, fol. 113.

IV). Tu je nema samo iz jednog razloga, a taj je što je ta Dabišina povelja opetovanje isprave njegova prethodnika Tvrtka I. koju je izdao Trogiranima dvije godine prije. Promulgacija je inače prisutna redovito u svim bosanskim srednjovjekovnim latinskim ispravama. Njome se pojedinim uobičajenim izrazima ukratko najavljuje sadržaj isprave. U našim slučajevima ti su izrazi sljedeći: "quod noviter his diebus rex regnum et dominus omnium custos nostrum", "Ad universorum notitiam harum serie uolumus perueniri", "Memorie comendamus", "per serenissimum principem et dominum dominum Ostoyam, dei gratia, illustrem principem... pro reformandis certis negotiis deputati memorie commendantes tenore presentium significamus quibus expedit universis". U navedenom pismu bana Stjepana II. Kotromanića Trogiranima promulgacija je utopljena u dispoziciju i koroboraciju.

Naracija ili ekspozicija kao diplomatska formula prisutna je u svim navedenim bosanskim ispravama izdanim gradu Trogiru. Ona je dakle konstantna u tim ispravama, iako je u Tvrtkovu pismu iz god. 1389. (1. VIII) i u povelji bana Vuka Vukšića spojena s dispozicijom, te u Hrvojevoj povelji iz god. 1402. (13. V) s inskripcijom. Ušla je u bosanske srednjovjekovne latinske isprave u vrijeme kad su knezovi Bribirski upravljali Bosnom. Prije tih knezova u bosanskim latinskim ispravama nema formule naracije. Svojim sadržajem naracija u navedenim ispravama izdanim Trogiru govori o okolnostima koje su prethodile pravnom činu, donosi podatke o dotičnim povijesnim osobama, zasluge destinataru i druge dragocjene podatke.

Najopširnija diplomatska formula u ispravama je *dispozicija*. Ona obuhvaća najveći i najvažniji dio teksta isprave. Na osnovu nje donose se historijske činjenice u svim srednjovjekovnim pregledima povijesti pisanim na osnovu isprava. Ona je zapravo i u navedenim ispravama najveći i najvažniji dio historijskog sadržaja svake pojedine isprave, pa će stoga njezin sadržaj biti obrađen u okviru historijskog sadržaja tih isprava. Dispozicija izražava volju donatora u pogledu pravnog čina, odnosno donosi materijalni ili moralni objekt isprava. U navedenim ispravama izdanim Trogiru dispozicija započinje sa sljedećim izrazima: "Ecce nobilitati vestre tenore presentis fidem et securitatem damus et conferimus; omnia et singula priuilegia libertates; quod nos assecuramus; Nos id iuri consonum; Nos itaque".

Sankcija je prisutna samo u navedenoj povelji bana Vuka Vukšića Hrvatinića izdanoj Trogiranima god. 1391. (12. XI). Bosanska srednjovjekovna latinska kancelarija nije tu formulu upotrebljavala ni u drugim svojim ispravama, osim u vrijeme banovanja Bosnom knezova Bribirskih. Ako ju je koji put i upotrijebila onda je donosi u sklopu neke druge formule, ali nikada samostalno. Sankcija je dakle kao diplomatska formula ušla u bosanske srednjovjekovne latinske isprave preko hrvatske kancelarije. Njome se želi izvršiti ono što je doneseno u dispoziciji, odnosno ostvariti pravni akt u ispravi.

VI. Povelja vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića i cetinskog kneza Ivana Nelipčića Trogiranima iz god. 1402. (13. V)³⁴

Tom poveljom vojvoda Hrvoje i cetinski knez Ivan u ime kralja Ostoje potvrđuje Trogiranima slobodštine, prava i milosti, darivanja i običaje koje su imali otprije. U samoj se povelji navodi kako su vojvoda Hrvoje i knez Ivan Cetinski bili upućeni od kralja Ostoje u zemlje Dalmacije i Hrvatske da obave neke poslove. Našavši ih u Cetini podno sinjskog kaštela, toj dvojici velikaša trogirski općina uputi posebno poslanstvo u sastavu plemića Blaška Andrije Marinova, Andrije Cege de Cegis i Jakova Nikole Jakovljeva da preko njih od kralja Ostoje traže stare povlastice. Za uzvrat Trogirani preko navedenih poslanika pristanu izvjesiti zastave kralja Ostoje, poštivati podaničke obveze, položiti zakletvu vjernosti, te obećati da će Ostoju pratiti kamo god krene i da ga nikada neće ostaviti. Na to se vojvoda Hrvoje i cetinski knez Ivan, skupa sa svojim ženama, plemićima i prvacima, najprije zakleše nad Evandeljem i križom da će građane Trogira čuvati i braniti u njihovim pravima, slobodštinama, milostima, darivanjima i običajima. Posebno potvrđuju Trogiranima sve povlastice koje su dobili od ugarsko - hrvatskih kraljeva Ludovika I. i Sigismunda. Iza toga se opisuju pojedinosti u povelji. Između ostalog Ostoje velmože im obećaju da na svim zemljama i posjedima što ih bilo kako plemići i drugi građani posjeduju na području trogirskog distrikta zauvijek imaju potpunu i sigurnu slobodu posjedovanja i držanja. Nadalje velmože obećaju da nijedan Vlah na teritoriju i na području distrikta grada Trogira ne smiju ostati niti pasti stoku pod prijetnjom kazne od dvjesto zlatnih dukata, od kojih stotinu treba predati gospodaru Vlaha i isto toliko trogirskoj općini. Zatim da ni u jednoj obećanoj stvari pod zakletvom neće iznevjeriti Trogirane i da će ih oni (velmože) i kralj Ostoja braniti od svakoga na moru i na kopnu svim svojim silama. Za sve navedene milosti, darivanja i slobodštine dvojica velmoža obećavaju Trogiranima da će ih odobriti i potvrditi kralj Ostoja svojom privilegijalnom ispravom kao i zakletvom svojom i svojih dvorskih velikaša. U slučaju da u ove zemlje dođe kralj Ladislav (Napuljski), vojvoda Hrvoje i knez Ivan Cetinski obećavaju da će učiniti da i on odobri i potvrdi Ostojinu zakletvenu ispravu sa svim klauzulama i darovanjima koja su bila u vezi s onim što je navedeno u povelji. Budu li što ugovarali s nekom drugom vladom, velmože Trogiranima obećaju da će ih obavijestiti, a u slučaju promjene položaja Trogirana u tim ugovorima, obećaju da će činiti kao da za sebe rade.

Iz te se povelje također može vidjeti da knez Ivan Cetinski priznaje bosanskog kralja Ostoju za svog kralja i da stoji na protivnoj strani kralju Sigismundu kao i njegov zet Hrvoje. Isto tako je vidljivo i za kralja Ostoju da

34 Vidiblj. 6.

je u sukobu sa Sigismundom. To je objašnjivo jer je tih godina kralj Ostoja činio što je htio vojvoda Hrvoje. Međutim čudno je da Hrvoje i njegov šurjak Ivan uz prijašnje povlastice kralja Ludovika I. Trogiranima potvrđuju i one koje im je dao kralj Sigismund, odnosno to je dokaz da je Hrvoje još 1402. lavirao između Ladislava i Sigismunda. Vjerojatno je to ustupak Trogiranima da se ponovo ne okrenu na Sigismundovu stranu. Sigismund je bio glavna opasnost za uskrišavanje bosanske vlasti u Dalmaciji i Hrvatskoj. Kralj Ladislav Napuljski je samo formalna slučajnost za ove zemlje, kako se to vidi iz ove povelje.

I u ovoj se ispravi spominju Vlasi koje vidimo u trogirskom i splitskom distriktu. Ponavlja se podatak kazne od dvjesto zlatnih dukata kao u ispravi bana Vuka Vukčića splitskom nadbiskupu iz god. 1391.³⁵ koju su sumu prekršitelji trebali platiti. Izgleda da je to bila fiksirana kazna za vlaške prekršaje.

Iz drugih se izvora doznaje da je cetinski knez Ivan posljednjih godina 14. i početkom 15. stoljeća uznemiravao Trogirane i silio ih da priznaju bosanskog kralja Ostoju a ostave Sigismunda. Pretpostaviti je da je on to radio po nagovoru zeta vojvode Hrvoja koji je tobože skupa s kraljem Ostojom zastupao interese Ladislava Napuljskog u dalmatinskim gradovima. Ta je aktivnost osobito pojačana kad je grad Klis pao god. 1401. u ruke cetinskog kneza Ivana i kad su vojvoda Hrvoje, knez Tvrtko Latičić i cetinski knez otvoreno prijetili Trogiranima.³⁶

Svoju povelju Trogiranima vojvoda Hrvoje i knez Ivan Nelipčić pečate svojim visećim i autentičnim pečatima, kako bi ona bila pravovaljana.

PRILOZI

1. Povelja bosanskog kralja Stjepana Tvrtka Trogiranima iz god 1390. kojom im potvrđuje stare povlastice.

Nos Stephanus Tuertcho Dei gratia Rasciae Bosne Maritimeque et cetera Rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presentium notitiam habituris salutem in omnium saluatorem. Prehemines Regalis sublimitas diuini iuris et humanae legis auctoritatibus autenticis de regimine principum ei certibus non solum de ordine status Regni. Verum etiam ex dispositione Ciuitatum proponens universum exitum Reipublice debet disponere, et etiam prouidere bone rei dare consultum publiceque utilitati dare subsidium magnae uirtutis nomen meritum est sortiri, uerum si laudabile sit antiquas bonas consuetudines et muncipales leges conseruare e qua laude

35 T. S mi č i k l a s, *Codex diplomaticus...*, XVII, str. 397-398.

36 I. L u c i ć, *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*, II, str. 822-823, (prijevod J. S t i p i š i ć a); N. K l a i ć, *Trogir u srednjem vijeku...*, str. 352.

priora usitata noua debent satisfactioni roborari. Ut fruentibus bonis legibus consuetudinibusque aprobatis Ciuitates et Regna ualeant feliciter augeri. Ad uniuersorum notitiam harum serie uolumus perueniri quod Venerabilis in Christo pater dominus Grisogonus Dei et Apostolice Sedis gratia Episcopus Ciuitatis Traguriensis ac Nobiles et Sapientes uiri Ser Paulus Marini et Ser Blaseo Andree Marini Ambassiatores et Sindici Comunis Ciuitatis Traguriensis ad nostram maiestatem transmissi attentius nos rogantes ut omnia priuilegia libertates, et gracias eorum olim ab Illustrissimis Regibus Hungariae colatas presertim felicitis recordationis Domini Ludouici Regis prefati Regni Hungariae fratris dilecti pro eisdem eorumque heredibus nostro priuilegio digneremur confirmare eosque permittere uti graciis libertatibus statutis reformationibus, et consuetudinibus ipsorum sicuti tempore prefati Domini Ludouici usi fuerunt. Nos igitur considerantes utilitatem perfectum, et statum bonum totius Regni nostri ex bono regimine pro quo Deo auxiliante continue laboramus prosequi, et nancisci fidelitatibus redictorum Ciuium nostrorum Traguriensium recensitis ut ipsi de uirtute boni presidentis in pacis pulchritudine uigeant et tranquillitate quiescant ac in facultatibus abunde gratulentur Volentes ut ea quae circa libertates eorum ab antiquis temporibus in fauoribus, et prerogatiuis ipsius Ciuitatis fuerunt obseruata, sic sub umbra nostrae dominationis proteccionisque libere obseruetur, ut ipsa ciuitas nostra Regalibus municionibus exaltata in dictis priuilegiis et graciis confirmetur propositis petitionibus ipsorum sindicorum et Ambaxiatorum ac ciuium predictorum ex parte totius Comunitatis iam dictae Ciuitatis Traguriensis plenum mandatum habentium fauorabiliter exauditis omnia et singula priuilegia libertates, et gracias certasque literas emanatas in fauorem dictae Ciuitatis Statuta Reformationes et consuetudines ipsius Ciuitatis Traguriensis per piorum Regum Hungariae datas presertim per inclitum Regem Ludouicum fratrem nostrum dilectum mediante iuramento manutactis sacrosanctis Euangelii acceptamus Ratificamus, et aprobamus de Baronum nostrorum Consilio prematura Regia auctoritate pro eisdem fidelibus nostris Ciuibus Ciuitatis Traguriensis ipsis et eorum heredibus Successoribus, ac posteritatibus uniuersis perpetuae confirmamus Ratificamus, et approbamus inuiolabiliter obseruare promittimus Camaram uero Salis et Trigesime pro nostra maiestate reseruantes nullum alium Dacium ipsis inferentes nisi illud quod tempore prefati Regis Ludouici fuerit usitatum et quod sal nostrae camarae in Ciuitate Traguriensi debeat uendi eo precio quo uenditur in aliis nostris Camaris Dalmatiae Volentes etiam omnem gratiam per maiestatem nostram ipsis colatam nullo modo infringere sed perpetuo firmam, et ratam habere, et tenere Promittentes eisdem fidelibus nostris Traguriensibus nostro mediante iuramento tenere eos in pace bona, et quietam ipsos et Ciuitatem Traguriensem tutam et tutos facere defendere tuereque contra omnes homines uolentes ipsos oprimere

uiriliter, et potenter iuxta nostram possibilitatem, et hoc ideo quia dicti Sindici uice et nomine comunis Traguriensis ut de eius Sindicato constat Magistri Francisci Luni de Sancto Genesio publicio Imperiali auctoritate notario nunc uero iurati notarii comunis Traguriensis, Jurauerunt corporaliter Dei osculando lignum Dominice Crucis nobis et nostris heredibus et successoribus de nostro corpore legitime procreatis omagium fidelitatis obseruare Recognoscentes nos pro ipsorum domino naturali nullumque alium Dominum recipere nec habere perpetuis temporibus preter nos et nostros heredes, et successores ut prefertur Submittentes se et ipsorum filios successores, et posteros totamque Ciuitatem cum omni populo ipsius Ciuitatis et toto eius districtu sub dominio tuicione et protectione nostrae maiestatis perpetuis temporibus ut constat per ipsorum duo priuilegia unius tenoris confecta alterum ydioma literali alterum ydioma Slavico cum autentico sigillo ipsorum pendenti ipsius comunis consueto, Nos uero tenemur ipsos conseruare et tenere in superscriptis libertatibus. In quorum omnium et rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus gracias et literas nostras priuilegiales pendentes et autentici sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum in aula nostra Regali Soteshe per manus Thomae de Lusach aule nostre Vice Cancellarii dilecti, et fidelis sub nostro duplici sigillo pendenti ut prefertur Presentiibus Magnificis, et circumspectis uiris dominis Comite Dadissa, Comite Stipoye Heruanich Comite Paulo Radinuoich Triphoni aulae nostre protochoruistario Vlatchone Voyuoda de Usora Comite Priboye Masnouich Supano Rilyaco Sancouich, et Sladichio Masnouich nostro pincerna nostris fidelibus et dilectis. Sub anno domini MCCCXC Indictione XIII die VIII, mensis Junii.

Prijevod:

Mi, Stjepan Tvrtko, Božjom milošću kralj Raške, Bosne i Primorja itd., svim Kristovim vjernicima, kako sadašnjima tako i budućim, koji će vidjeti ovu ispravu, pozdrav u Spasitelju sviju. Kraljevsko je dostojanstveno uzvišeno iznad drugih. Na temelju božanskog prava i prema istinskim poznavateljima ljudskog zakonodavstva o vladarskom upravljanju..., (kralj) treba ne samo održavati red u kraljevstvu nego, prema izvještajima gradova, treba brinuti za opći napredak države, promicati blagostanje i potpomagati javnu korist; time će s pravom steći vrlo slavno ime. Ako je zaista hvalevrijedno čuvati dobre stare običaje i gradske zakone, jednako je pohvalno ono što se ranije upotrebljavalo ojačati novim jamstvom, da bi gradovi i kraljevstva, služeći se dobrim zakonima i odobrenim običajima, mogli sretno napredovati. Ovom ispravom ozbiljno želimo sve obavijestiti da su nas - časni u Kristu otac gospodin Grizogen, po milosti Božjoj i Apostolske stolice biskup grada Trogira, te plemeniti i mudri muževi gospodin Pavao Marinov i gospodin Blaž Andrijin Marinov, poslanici i zastupnici komune grada Trogira, poslani do našeg veličanstva - lijepo

zamolili da se udostojimo njima i njihovim nasljednicima našom poveljom potvrditi i sve povlastice, slobostine i olakšice koje su im nekoć dali prejasni ugarski kraljevi a osobito naš ljubljani brat sretne uspomene gospodin Ludovik, kralj spomenutog ugarskog kraljevstva, da im dozvolimo služiti se svojim olakšicama, slobostinama, statutima novim odredbama i običajima, kao što su se služili u vrijeme spomenutog gospodina Ludovika, kralja. Mi imamo na umu korist i potpuno blagostanje čitavog našeg kraljevstva, (koje niče) od dobra upravljanja (oko kojeg se, s Božjom pomoću, trajno trudimo) pa smo se tako osvrnuli na vjernost spomenutih naših trogirskih građana. Da bi, dakle, oni mogli uživati u lijepom miru i spokojstvu kao plodu dobra upravitelja i obilno se sližiti svojim ovlaštenjima, hoćemo da se ono što se, s obzirom na slobostine, olakšice i prednosti njihova grada od drevnih vremena opsluživalo, i dalje tako slobodno opslužuje pod okriljem i zaštitom našeg gospodstva. Uslišili smo blagonaklono molbe ovih zastupnika i poslanika te spomenutih građana, opunomoćenih od strane čitave komune već navedenog grada Trogira, pa hoćemo da se taj naš grad, uzdignut kraljevskom zaštitom, potvrdi u rečenim povlasticama i olakšicama. Prihvaćamo i, dodirnuvši sveta evanđelja, sa zakletvom potvrđujemo i odobravamo, u cjelini i pojedinačno, povlastice, slobostine i olakšice i druge isprave, izdate u prilog spomenutog grada, statute, nove odredbe i običaje toga trogirskog grada, izdate od pobožnih ugarskih kraljeva, napose od našeg ljubljenog brata slavnog kralja Ludovika. Po savjetu naših velemoža i našom razboritom kraljevskom vlašću mi ovo trajno potvrđujemo, priznajemo i odobravamo te obećajemo bez povrede opsluživati našim vjernim građanima grada Trogira, njihovim baštinicima, nasljednicima i svim potomcima. Komoru soli i tridesetnicu zadržavamo za naše veličanstvo a ne namećemo im nikakvu drugu dadžbinu osim onoga što je bilo u običaju u vrijeme spomenutog kralja Ludovika. (Također određujemo) da se sol naše komore u gradu Trogiru treba prodavati po onoj cijeni po kojoj se prodaje u drugim našim komorama u Dalmaciji. Hoćemo da se nijedna milost koju im je naše veličanstvo udijelilo ni na kakav način ne krši nego da uvijek bude čvrsta i na snazi. Pod zakletvom obećajemo istim našim vjernim Trogiranima da ćemo ih održavati u dobru i miru i spokojju a njihov grad Trogir i njih same u sigurnosti; obećajemo, prema našoj mogućnosti, braniti ih i muževno i moćno štititi protiv svih ljudi koji ih žele podjarmiti. Ovo činimo zato jer su se spomenuti zastupnici, ispred trogirske komune i u njezino ime, tjelesno zakleli, ljubeći drvo Gospodnjega križa, da će nam i našim baštinicima, zakonito rođenim od našeg tijela, odavati počast i biti vjerni, da će nas priznavati za svog naravnog gospodara i da neće prihvatiti niti ikad imati ijednog drugog gospodara osim nas i naših baštinika i nasljednika, kao što je gore rečeno. Oni podlažu sebe i svoje sinove, svoje nasljednike i potomke i čitav grad, sa svim pukom toga grada i čitava njegova područja

(distrikta), pod vlast, zaštitu i obranu našeg veličanstva za vječna vremena. Da navedeni zastupnici zastupaju tu komunu, utvrđeno je svjedočanstvom javnog carskog bilježnika meštra Franje Lunija od sv. Genezija, a sada zaprisegnutog bilježnika trogirске komune. Tako je to očito iz dviju njihovih povelja istog sadržaja, od kojih je jedna na književnom a druga na hrvatskom (slavenskom) jeziku, s privješnim pravim, uobičajnim, pečatom te komune. Mi smo dužni čuvati ih i održati u gore opisanim slobostinama. Na spomen svega toga i na trajnu čvrstoću te stvari izdali smo ove naše darovnice i isprave s povlasticama, koje smo potkrijepili i zaštitili privjesivši na njih naš dvostruki autentični pečat. Dato u našem kraljevskom dvoru u Sutjesci rukom Tome iz Lušca, našeg dragog i vjernog potkancelara našeg dvora, uz naš dvostrani viseći pečat kao što je rečeno, u prisutnosti velmožnih i uglednih muževa, vjerne i ljubljene gospode: kneza Dabiše, kneza Stipoja Hervanića (Hrvatinića), kneza Pavla Radinovića, Tripunova, protovestijara našeg dvora, Vlatka, usorskog vojvode, kneza Priboja Masnovića, župana Riljaka (Biljaka) Sankovića i Sladića Masnovića, našeg vinotoče. Godine Gospodnje 1390, indikcije 13, dana 8, mjeseca lipnja.

2. Povelja vojvode i bana Vuka Vukčića Hrvatinića trogirskim građanima i trgovcima iz god. 1391.

Nos Vulch Regnorum Dalmatiae et Croatiae Banus Memorie comendamus quibus presentes ostenduntur quod nos assecuramus, et liberos uniuersos nobiles, et ignobiles, cuius uis status homines de Ciuitate Traguriensi Mercatores, et alios uniuersos ut possint cum eorum rebus et personis secure per tenuta nostra et Banatu nostro predicto hic, et in partibus Bosne absque solutione tributi in Clissia ambulare cum eorum mercimoniis nec eundo in reuersione. In aliis uero locis ubi peruenerint soluant tributum consuetum, et sic secure pertranseant absque impedimento, et molestia aliquali, et sic facientibus uniuersis nostris Castellanis Comitibus et uice eorum gerentibus principientes mandamus ipsios liberos absque impedimento dimittere sub pena nostrae indignationis aliud non facturi et istam gratiam fecimus dicte Ciuitati Traguriensi et eius districtu. Datum Sibenici 12 die mensis novembri Anno Domini 1391.

Prijevod:

Mi, Vuk, ban kraljevstva Dalmacije i Hrvatske, obznanjujemo onima kojih se tiče ova isprava da dajemo jamstvo i odobrenje svim plemenitim i neplemenitim ljudima (plemićima i neplemićima) bilo kojeg staleža iz grada Trogira, trgovcima i svim drugima, da mogu sa svojim stvarima i osobama sigurno hodati sa svojom robom po našim posjedima i našoj spomenutoj banovini, ovdje i u bosanskim krajevima, bez plaćanja poreza u Klisu, niti kad odlaze niti kad se vraćaju. Na drugim mjestima kamo dođu, neka plate uobičajeni

porez i tako neka sigurno, bez ikakve smetnje i nepritika, prolaze. Određujemo i zapovijedamo svima našim kaštelanima, knezovima i njihovim zamjenicima, da ih puštaju slobodne i bez smetnje dok tako čine, uz kaznu da će ih zateći naše negodovanje, ukoliko budu drukčije činili. Ovu smo milost iskazali rečenomu gradu Trogiru i njegovom području. Dato u Šibeniku, 12 (dana) mjeseca studenog godine Gospodnje 1391.

3. Povelja bosanskog kralja Dabiše Trogiranima iz god 1392. kojom im potvrđuje Tvrtkovu povelju iz godine 1390.

Stephanus Dabissa Dei Gratia Rescie Bosnae maritimeque Rex ad perpetuam rei infrascripte memoriam Fidelibus nostris dilectis Nobilibus Viris Regimini ac ciuibus et Incolis Ciuitatis nostre Traguriensis et districtus eiusdem uniuersis. Quoniam tunc Regio culmini laus honor et status acrescunt et felicia proueniunt incrementa cum subditorum nostrorum sub suo regimine debito ampliuntur et gaudet amenitate tranquillitatis et pacis ac iuribus libertatibus graciis et consuetudinibus suis antiquis. Quarum cum bone memorie Domino Stephano Tuerco Rege et predecessore nostro immediato subito sicut domino placuit ab hac luce sublato disposuerimus cum baronibus et nobilibus Regnicolis nostris matura deliberatione prehabita suis laudabilibus presertim uestigiis inharere et cum omnibus et erga omnes in omnibus omnino nos gerere et habere pro ut ipse gessit et habuit amicabiliter et benigne ipseque uobis tamquam fidelibus suis dilectis de fidelitate debita experientia conprobatis libertates gratias consuetudines iura et priuilegia uobis per felicitis memorie Dominum Ludovicum Regem Hungariae confirmata concessa et data confirmauerunt concesserunt et dederit sub suo Priuilegio Speciali. Nos id iuri consonum arbitantes et uestris super hoc nobis porrectis supplicationibus inclinati uobis confirmationem et concessionem huiusmodi per dictum Dominum Regem fratrem et predecessorem nostrum immediatum uobis factam nec non gratias libertates consuetudines, iura et Priuilegia supradicte uobis confirmata concessa et data de nouo etc. et nunc rata et grata et hic per sufficientem expressionem de uerbo ad uerbum habentes ex certa nostra scientia pro ut extant tenore prexencium confirmamus, concedimus, et damus de nouo etiam ut prefertur donec in fidelitate et obediencia nostris firmiter perstiteritis et perseueraueritis ualituros uolentes quod allis et hiis sicut hactenus usi gauisique fuistis sic interim libere, et pacifice uti et gaudere possitis eisdem harum testimonio litterarum quibus in maiorem certitudinem prefatorum sigillum nostrum subinprimi fecimus consuetum et eas si nobis reportate fuerint ut extant in forma Priuilegij transcriui, et comuniri faciemus eodem sigillo nostro pendenti et uobis postea assignari. Datum in Socho-ruicza die 25 mensis Aprilis Anno Domino 1392.

Prijevod:

Stjepan Dabiša, Božjom milošću kralj Raške, Bosne i Primorja, na trajni spomen niže opisane stvari. Našim vjernima, ljubljenim plemenitim muževima, upravi i građanima i svim stanovnicima našeg grada Trogira i njegova područja. Kraljevskom dostojanstvu raste hvala, čast i ugled i ono sretno napreduje kad se pod njegovom upravom kako treba širi dobro podanika i kad oni uživaju prijatnost spokojna mira sa svojim starim pravima, slobodinama, olakšicama i običajima. Stoga smo, pošto je gospodin Stjepan Tvrtko, dobre uspomene, kralj i neposredni naš predšasnik, iznenada, po Božjoj volji, bio uzet s ovog svijeta, napose odlučili, nakon zrele razmišljanja i uz savjetovanje s velmožama i plemićima našeg kraljevstva, ići njegovim hvalevrijednim stopama, pa se sa svima i prema svima i u svemu ponašati i držati kao što se on ljubavno i dobrostivo ponašao i držao. On je vama, kao svojim vjernim i ljubljenim (podanicima), propisno prokušanim u vjernosti, posebnom poveljom potvrdio, podijelio i dao slobodine, olakšice, običaje, prava i povlastice potvrđene, podijeljene i date od gospodina Ludovika, kralja ugarskoga, sretne uspomene. Mi smatramo da to odgovara pravu pa budući da smo skloni vašim molbama koje ste nam o ovom uputili, iznova (potvrđujemo) itd. gornje olakšice, slobodine i običaje, prava i povlastice koje su vam bile potvrđene, podijeljene i date od spomenutog gospodina kralja, našeg brata i neposrednog predšasnika. Sada ih odobravamo, prihvaćamo i ovdje, dovoljno jasno iskazane od riječi do riječi, tako kako stoje, potpuno svjesno ovom ispravom iznova potvrđujemo, odobravamo i dajemo, kao što je naprijed kazano. To sve dajemo dotle dok vi ostanete nama čvrsto vjerni i poslušni i u tom ustrajete. Hoćemo da se onim i ovim služite i koristite kao i dosad i da se možete u međuvremenu na temelju ove isprava slobodno i mirno služiti i koristiti. Za veću sigurnost onoga što je naprijed rečeno dali smo da se na spomenutoj ispravi utisne naš običajni pečat a mi ćemo ju, ako nam bude donesena u obliku kakva jest, dati prepisati u obliku povelje, opskrbiti je onim istim našim visećim pečatom i vama je kasnije uputiti. Dato u Soćorvici (Sućurac ili Sutjeska), 25. (dana) mjeseca travnja godine Gospodnje 1392.

Milko B r k o v i ć: BOSNIAN MEDIAEVAL LATIN DOCUMENTS GIVEN TO
TROGIR

S u m m a r y

Six Bosnian mediaeval Latin documents considering the town of Trogir have been preserved. Among them four are charters and two are letters. These documents in chronological order are: 1. The letter of Bosnian ban Stjepan II Kotromanić from 1339 (October 7) by which he gives trade privileges to the inhabitants of Trogir; 2. The letter of king Tvrtko I sent from Sutjeska in 1389 (August 1) by which he informs Trogir about the victory of Bosnian army over Turks on the field of Kosovo; 3. The charter of king Tvrtko I sent also from Sutjeska in 1390 (June 8) by which he confirms old privileges to Trogir previously received from Hungaro-Croatian rulers; 4. The charter of Bosnian duke and Croatian ban Vuk Vukčić Hrvatinić given to the inhabitants and merchants of Trogir in Šibenik in 1391 (November 12) by which they have freedom of movement throughout his bannat and Bosnian regions without paying tax; 5. The charter of king Dabiša from 1392 (April 25) by which he confirms the charter of king Tvrtko I given to Trogir from 1390 (June 8), and 6. The charter of duke Hrvoje Vukčić Hrvatinić and the count of Cetina Ivan Nelipčić from 1402 (May 13) by which - in the name of king Ostoja - old freedom to Trogir has been confirmed.

The documents mentioned above were elaborated in this work from diplomatic and historic point of view.

(Translated by Helena Peričić Jakovljević)

POVELJA BOSANSKOG KRALJA TVRTKA I. MLEČANIMA IZ GODINE 1385.
(23. VIII)

MILKO BRKOVIĆ
Zavod za povijesne
znanosti HAZU u Zadru

UDK: 949.715/.716+945 "1385":930.22 Kotor
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 1991-01-05

Tom poveljom bosanski kralj Stjepan Tvrtko I. (1377-1391, bosanski ban 1353-1377) potvrđuje Mlečanima sva prava koja su imali otprije u gradu Kotoru. Ta su se prava odnosila najviše na trgovačke povlastice, po kojima su mletački trgovci mogli sigurno i bez ikakva straha dolaziti u grad Kotor bez plaćanja poreza na promet robe i bez plaćanja carine. Isto tako su mletački trgovci mogli slobodno i odlaziti sa svojom robom i ljudima iz Kotora. Nastale sporove između Mlečana i Kotorana rješavala je Tvrtkova uprava u tom gradu skupa s mletačkim konzulom koji se nalazio u Kotoru.

Povelja je pisana latinskim jezikom, a njezin se original danas čuva u *Archivio di Stato* u Veneziji. U ovom će radu biti donesen njezin tekst prema originalu, iako je već nekoliko puta objavljivana - također prema originalu, ali ne u potpunosti točno. Nakon donošenja teksta povelje s razgraničenim diplomatskim formulama bit će upozoreno na razlike u transkripciji njezina teksta kod dosadašnjih objavljivača, zatim će biti opisane vanjske i unutarnje karakteristike te povelje, i na kraju historijski sadržaj i povijesne okolnosti njezina nastanka. U prilogu je donesen prijevod te povelje na hrvatski jezik i fotokopija njezina izvornika.

Tekst povelje kralja Tvrtka I. izdane Mlečanima god. 1385.¹ (23. VIII) s razgraničenim diplomatskim formulama

1) Nos Stephanus Tuertcho dei gratia rex Rascie, Bossne, Maritimarumque parcium etc. 2) Vniuersis et singuli Christi fidelibus, quibus presentes ostenduntur, 3) salutem in eo, in quo in terris regnancium solia sunt erecta. 4) Hinc uestre uniuersitatis fraternitati elucescat per presentes, 5) quod perceptis et intellectis ambasiatis et legacionibus serenissimi ac illustrissimi domini domini Anthonii Venerio eadem dei gratia duci Veneciarum etc. ac eiu(s)dem ducalis domini per nobilem et sapientem virum eorum civem et ambasiatorem

1 Izvornik (original) je pisan na pergamentu a čuva se u: *Archivio di Stato Venezia, Miscellanea Atti Diplomatici e privati*, busta S. 26, N. 802. Povelju su objavili: J. Š a f a r i k, Srbski istorijski spomenici Mletačkog arhiva, *Glasnik Društva srbske slovesnosti*, knj. XII, Beograd 1860, str. 79-82 (prema *Commemorialium* Mletačkog arhiva); Š. L j u b i š i ć, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, IV, Zagreb 1874, str. 221-222, (prema originalu i prema *Commemorialium* Mletačkog arhiva); S. N o v a k o v i ć, *Zakonski spomenici srpskih država srednjega veka*, Beograd 1912, str. 39-41 (prema Š. L j u b i š i ć u); G. W e n z e l, *Monumenta Hungariae historica*, III, str. 590.

dilectum dominum Jacobum de Rippa, nobis gratiose et sapienter expositis, videlicet, quod mercatores eiusdem ducalis domini cum suis mercymoniis semper de consuetudine antiqua fuerunt in ciuitate Cathari liberi et exempti, ab omni dacio et gabella; nosque volentes cum eiusdem unitatem, fraternitatem et antiquam amiciciam sincere et sine fallo obseruare, et in omnibus licitis sui ducali dominio grattitissime complacere, matura deliberacione ac pure corde ad ipsius ducalis domini sincerissimam monicionem concessimus presens instrumentum, quod cum per gratiam largiffue dei dispositionis et preclarissime sororis nostre domine regine Vngarie ciuitas predecessorum nostrorum Catharensis feliciter ad manus nostre maiestatis perpetualiter pervenit, ad laudem et gratiam summi creatoris omnium, qui sui cuncta bona invisibilia preparauit, amicis uero et beniuolis nostris ad gaudium et exultacionem, ut et ipsi sint participes dono diuine dispositionis nobis celitus concesso.

6) Incirco ut prefetur ad eiusdem ducali dominio sincerissimam monicionem universos singullosque mercatores eiusdem ducali dominacione presentibus assecuramus, quatenus idem mercatores cum ipsorum mercimoniis, cuius cumque condicionis existant, possint semper libere ac secure at absque omni fauore ad prefatam nostram ciuitatem Catharii absque omni dacio et gabella venire, intrare, stare et morari tam per terram quam eciam per mare cum ipsorum mercimoniis, intelligendo eciam de omni pinguedine. Cum autem eisdem placuerit ad propria remeari saluis ipsorum rebus ac personis liberam ac securam, plenam et expeditam habeant facultatem. Item quod si aliquis cuius dicte nostre ciuitatis Cathari uel quiscumque fidelis noster teneretur alicui Veneto debitum cuiuscumque condicionis contracto, quod regimen dicte nostre ciuitatis uel alii subditi nostri, quibus ratio pertinebit, teneantur eidem omnimodam satisfaccionem adhibere, videlicet quod predicti debitores realiter et personaliter constringantur carceribus, nobilia ipsorum et immobilia vendantur ad soluendum debitum, et de carcere non dimittantur, usque quo non fit integra satisfaccio debitori. Et conuerso si aliquis Venetus uel subditus domini dare teneretur alicui Catharensi uel fidei nostro debitum quocumque modo contactum, quod debeant ipsum citare ad presenciam consuli Venetorum moranti in predicta nostra ciuitate, et quod predictus consul Venetorum teneatur et plenam satisfaccionem super predictos debitores adhibere, videlicet quod prefati debitores realiter et personaliter carceribus constringantur, mobilia ipsorum et immobilia vendantur ad soluendum debitum, et de carcere non dimittantur, usque non fit integra satisfaccio debitori.

7) Si uero prefatus consul in predicta nostra ciuitate tunc temporis non repireretur, ex tunc eliget unum Venetus alium uero Catharensis, uel quiscumque noster fidelis, et hii duo inter ipsos iudicent de dicto et de facto. Si autem illi duo ipsos concordare non poterunt infra VIII dies, tunc adhibeant sibi alios duos, qui illi IV^{or} inter ipsos iudicent, et usque ad octo dies uel

terminum per ipsos deputatum per maiorem partem de predictis III^{or} plenissima adhibeatur. 8) In cuius rei testimonium has presentes nostras licteras fieri iussimus sigilli nostri apensione roboratas. 9) Datum in aula nostra regali Sotesca XXIII die mensis augusti, sub anno dominice incarnationis millesimo trecentesimo octuagesimo quinto.

- 1) intitulacija, 2) inskripcija, 3) salutacija, 4) promulgacija, 5) naracija, 6) dispozicija, 7) sankcija, 8) koroboracija, 9) datacija.

Kritički osvrt na transkripciju povelje

Povelja kralja Tvrtka I. izdana Mlečanima god. 1385. (23. VIII) različito je transkribirana od onih koji su je objavljivali. Najlošije su je pročitali J. Š a f a r i k² i Š. Lj u b i ć³. Original ove povelje sačuvan je do danas u veoma dobrom stanju pa je vrlo lako usporediti i uočiti krivo čitanje navedenih objavljivača. U drugom retku originala stoji "uestre uniuersitatis" a Ljubić transkribira kao "vestre universitati". U četvrtom retku originala stoji "antiqua fuerunt" što Šafarik čita kao "antiqua fuerint". U petom retku originala stoji "unitatem fraternitatem" koje svi čitaju tako, osim Ljubića, koji to transkribira kao "unitatem paternitatem". U sedmom retku stoji "et beniuolis" koje Šafarik čita kao "et benevolis". Šafarik također u istom retku ispušta veznik "et" gdje stoji "ut et ipsi". U osmom retku Šafarik čita "ejusdem ducali dominationis" umjesto "eiusdem ducali dominacione" kako stoji u originalu i kako su drugi pročitali. U devetom retku originala stoji "Cathari absque" i tako svi čitaju, osim Šafarika, kojemu se učinilo da je tu neka oznaka za veznik "et", pa čita "Cathari, et absque". U desetom retku originala stoji "omni pinguedine" koje Šafarik krivo čita kao "omni inguedine". U jedanaestom retku originala stoji "noster teneretur" i tako svi čitaju, osim Ljubića, koji to čita kao "noster tenetur". U trinaestom retku originala stoji "de carcere" i tako svi čitaju, osim Ljubića, koji to pogrešno čita kao "de carrere". U istom retku u originalu stoji "non fit", koje Šafarik krivo čita kao "non sit". Također u istom retku originala stoji "Et conuerso" a to svi objavljivači krivo čitaju umećući "e" pa im ispada "Et e conuerso". U tom istom trinaestom retku jedninu glagola "teneretur" svi ispravno čitaju, osim Šafarika, koji ga stavlja u množinu kao "tenerentur", dok u sljedećem retku originala množinu glagola "debeant" pretvara u jedninu "debeat". U šesnaestom retku originala stoji "tunc eliget unum Venetus" a tako svi i čitaju, osim Šafarika, koji čita kao "tunc eliget unum Venetum". U 17. retku originala stoji "qui illi",

-
- 2 J. Š a f a r i k, Srbski istorijski spomenici Mletačkog arhiva, *Glasnik Društva srbske slovesnosti*, knj. XII, Beograd 1860. str. 79-82.
3 Š. Lj u b i ć, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, IV, Zagreb 1874, str. 221-222.

koje Šafarik čita kao "quod illi". U istom retku množinu originala glagola "iudicent" Ljubić čita kao jedninu "iudicet".

Može se zaključiti za ovu ispravu da i Šafarik i Ljubić na mjestima gdje nisu sigurni u transkripciji originala čitaju prema smislu sadržaja isprave i tako dolazi do mijenjanja padeža pojedinim imenicama i zamjenicama, te jednine i množine glagola, što pak u dosta slučajeva ostaje gramatički točno, ali ne odgovara izvorniku.

Vanjske karakteristike Tvrtkove povelje iz god. 1385.⁴

U vanjske karakteristike povelje spadaju: pismo, karakteristični grafički znakovi (npr. križ, inicijali, iluminirana slova i sl.), tinta, materijal na kojem su pisane (pergament ili papir) i pečat.

Navedena Tvrtkova povelja je pisana na *pergamentu* izvanrednog kvaliteta. Archivio di stato u Veneciji ima još pergamena koje dostižu kvalitet te pergamene, ali nema ni jedna koja bi ga nadvisila. Pergamena je široka oko 46 cm, a visoka oko 15 cm. Gornja margina je oko 5 cm, lijeva i desna također oko 5 cm.

Tekst povelje je uokviren crtama koje su po visini pergamene povučene od kraja do kraja. Ima dvadesetdevet vodoravnih crta. Jedna je prazna odmah iznad teksta, devetnaest je ispunjeno tekstom, a devet je ostalo praznih. Sedam se može vidjeti na snimku jer ih je prekrila presavijenost pergamene. Sve su veoma pedantno ucrtane.

Pečat je viseći na svilenom vrpici zagasitocrvene boje. Pečat ima oblik ladice. Materijal od kojeg je napravljen je žuto - smeđi vosak. Čini se da je lijevan kalupom. Na pečatu je natpis utisnut u krug. Promjer prečnika pečata je oko 4 cm.

Pismo je veoma pedantna i čitljiva polukurzivna gotica. Uz veoma kvalitetan njemački pergament može se s pravom reći da je ta povelja najpedantnije pisana među svim sačuvanim Tvrtkovim latinskim poveljama.

Prvo je slovo (N) istaknuto, podebljano i pisano u poluunicijalnom obliku. Uzdignuto je iznad prve vodoravne crte, a podnožje mu dostiže do treće crte teksta. Lijevom stranom prelazi izvan okomite crte u marginu, a desnom oslobađa prostor za novi redak. Osim slova "N" u prvom je retku povelje istaknuto još šesnaest slova, Od čega "S" triput.

4 Detaljni opis vanjskih karakteristika ove povelje u: G. Č r e m o š n i k, Originalni dokumenti južno - slovenskih vladara u Mletačkom arhivu, *Spomenik*, Srpska kraljevska akademija, drugi razred, 72/2, Beograd 1940, str. 127-128.

Tinta kojom je pisana ova bosanska latinska povelja bila je crne boje. Ona je do danas poprilično izbledila pa izgleda crno - smeđe boje. O načinu pravljenja tinte u srednjovjekovnoj Bosni danas se veoma malo zna.

A tergo pergamene suvremenom rukom je dodano: *Littera domini regis Rasie et Bosne pro immunitate Venetorum in civitate Catari*. Ispod toga: *Registrata in commemoriali novo*. Zatim: P. S. II B. 5 n^o /19/ i oznaka današnje signature arhiva u Veneciji skupa sa pečatom istog arhiva.

Unutarnje karakteristike povelje

U unutarnje karakteristike povelja spadaju struktura, jezik i stil. Od njih je za diplomatsku analizu najvažnija struktura. Donesena Tvrtkova povelja iz god. 1385. sadrži sljedeće diplomatske formule: intitulaciju s devocijom, inskripciju, salutaciju, promulgaciju, naraciju, dispoziciju, sankciju, koroboraciju i dataciju.

Intitulacija glasi: "Nos Stephanus Tuertcho dei gratia rex Rascie, Bossne, Maritimarumque parcium etc." U nju je uključena *devocija* ili devociona formula koja ima oblik "dei gratia". Iz ove se Tvrtkove intitulacije vidi da kralj Tvrtko I. upravlja Raškom (Srbijom), Bosnom i dijelom Primorja. Ostalo što se navodi pod "etc." uključeno je u te zemlje. Godina 1385. za kralja Tvrtka I. još nije vrhunac njegove moći, koja se tih godina širi, a jedan od većih koraka u širenju bosanskih granica je i dobivanje grada Kotora u svoje ruke od ugarsko - hrvatskog kraljevstva.

Inskripcija ima ulogu adrese u ispravama. Ona u ovoj Tvrtkovoju povelji ima uopćeni oblik, to jest odnosi se općenito na one kojima će biti pokazana isprava.

Salutacija se ove Tvrtkove povelje sastoji od kršćanskih izraza kojima kralj u ime Božje pozdravlja one kojima je isprava upućena, odnosno one koji će vidjeti ispravu. Dolazi odmah poslije inskripcije, kao i u drugim Tvrtkovim kraljevskim ispravama, i njome se završava uvodni dio ili protokol ove povelje.

Promulgacijom, notifikacijom ili publikacijom započinje drugi dio ove Tvrtkove povelje zvani *tekst* ili korpus isprave. Tom se formulom u ovoj povelji jednom rečenicom ukratko najavljuje sadržaj isprave.

Naracija ili ekspozicija ove Tvrtkove povelje veoma je opširna i donosi dosta podataka o okolnostima koje su prethodile pravnom činu predmeta donesene isprave. Osobito je važno što navodi imena konkretnih aktera i sudionika isprave, to jest mletačkog dužda Antonija Venerija i njegovog konzula u Kotoru Jakova de Rippu. Više o sadržaju naracije bit će donešeno u historijskom sadržaju ove povelje.

Dispozicijom se izražava volja donatora u pogledu pravnog čina, odnosno donosi se materijalni ili moralni objekt isprave. Ona obuhvaća najveći i

najvažniji dio teksta isprave. Na osnovu nje donose se historijske činjenice u svim srednjovjekovnim povijestima koje su pisane na temelju isprava. Ona je ustvari najveći dio historijskog sadržaja ove povelje, pa će o njoj biti kasnije više riječi. U toj je Tvrtkovoju povelji dispozicija također veoma opširna.

Nakon dispozicije dolazi forma *sankcije*. Sankcijom se u srednjovjekovnim ispravama želi izvršiti ono što je doneseno u dispoziciji, odnosno ostvariti pravni akt u ispravi. Stoga se ona i nalazi odmah uz dispoziciju kako bi mogla izreći kaznu onima koji bi spriječili izvršenje dispozicije ili pak nagradu onima koji izvrše ono što je naredeno u ispravi. Nagrada rijetko postoji u sankciji, ali je zato prijetnja kaznom veoma prisutna. Kazna može biti duhovna i materijalna. Duhovna može sadržavati srdžbu Božju, anatemu, ekskomunikaciju, prokletstvo i slično onima koji bi pokušali spriječiti izvršenje donatorove volje. Materijalna kazna se uglavnom sastoji od oduzimanja dobara ili pak globe državnoj blagajni. U donesenoj Tvrtkovoju povelji sankcija se sastoji od materijalne kazne po kojoj se prijeti zatvorom i plaćanjem duga za neizvršeno u povelji.

Poslije sankcije u donesenoj Tvrtkovoju povelji dolazi formula *koroboracije*. Njome donator najavljuje sredstva i način kojima pravnom činu osigurava pravni učinak. U našem je primjeru to *pečat*.

Posljednja diplomatska formula ove Tvrtkove povelje jest *datacija*. Ona se nalazi na kraju isprave, a sastoji se od mjesta izdanja, dana, mjeseca i godine (Gospodnje). "Datum in aula nostra Sotesca" znači da je isprava i sastavljena i izdana u istom mjestu. U samoj dataciji naznačeno je koji je uzet način računanja godina. To je *stilus incarnationis* ili *stilus annuntiationis*.

Povijesne okolnosti nastanka i historijski sadržaj povelje

Uvod u donesenu Tvrtkovu povelju izdanu mletačkim trgovcima za Kotor iz god. 1385. (23. VIII) jest njegovo kraljevsko pismo iz iste godine 28. ožujka⁵ koje je izdao ugarskom palatinu Nikoli Gorjanskom. U tom pismu kralj Tvrtko I. obećaje ugarskom velmoži Nikoli Gorjanskom da će biti vjeran ugarsko - hrvatskim kraljicama Elizabeti i Mariji. Prema diplomatskim formulama, koje ono sadrži, to pismo ima oblik povelje, jer kasniji razvoj događaja, kako će se vidjeti iz povijesnih okolnosti i historijskog sadržaja donesene povelje upućuje na to. Rodbinstvo, kumstvo i tadašnja politika bili su dovoljan razlog da se usmeni dogovori o međudržavnim odnosima, dogovoreni među dvojicom državnika, poradi forme i običaja ukratko zabilježe tim pismom. To je pismo jedan od najboljih primjera kako su isprave kralja Tvrtka I. jedna

5 I. K u k u l j e v i ć - S a k c i n s k i, Spomenici bosanski i crnogorski, *Arhiv za povestnicu jugoslavensku*, knj. II, Zagreb 1852, str. 36.

drugoj uvod i razjašnjenje događaja. Iz njih se može bez velike poteškoće slijediti događaje u Tvrtkovoju državnoj politici. Obećano u tom pismu kralj Tvrtko I. je poštivao sve dok se ugarski dvor uspijevao othrvati zbivanjima koja su potresala taj dvor. Kad su ugarsko - hrvatske kraljice bile zatočene u Novigradu kod Zadra (1386) kralj Tvrtko I. nije više bio obligatan održavati obećanje dano u Sutjesci po tom pismu. Uostalom, Tvrtko nije bio taj koji je rukovodio tim događajima, već su to bile hrvatsko - ugarske velmože, a on je kasnije izbio u prvi plan time što je bio dorastao tadašnjoj političkoj situaciji i znao iskoristiti pobunu hrvatsko - ugarskih velikaša protiv ugarskog dvora. Tvrtko je, dakle, protiv toga dvora radio malo izdaljeg i oprezno.

Naime, smrću ugarsko - hrvatskog kralja Ludovika I. (1382) bosanskom su kralju Tvrtku I. bile odriješene ruke u pogledu njegovih namjera oko Dubrovnika i Kotora. Već je god. 1379. uvidio da je Dubrovnik nemoguće osvojiti bez jakog brodovlja koje pak Tvrtko nije imao. Zato pokušao na drugom području ugrožavati Dubrovnik. Dobro je znao da je za Dubrovnik osnova za život bila trgovina i promet. Stoga odlučio podići u Boki Kotarskoj grad kojemu dade ime Sveti Stjepan, a kasnije Novi (današnji Herceg - Novi). U njemu podiže solanu i trg za trgovinu solju, vinom i drugim trgovačkim artiklima za Bosnu. U Novi su dolazili trgovci ne samo iz Bosne i obližnjih mjesta nego i iz Hrvatske i drugih primorskih mjesta. To je izravno pogodilo budućnost Dubrovnika koji se požalio Tvrtku da je povrijedio ugovore o trgovini solju i vinom. Dubrovčani u tome uspiju, ali je Tvrtko zapravo samo privremeno odgodio svoje nakane. Novi povod za otvaranje trga soli u Novom bio mu je taj što mu Dubrovčani nisu dali jednog svoga vlastelina za nadzornika bosanskih tvrđava. Na tu Tvrtkovu odluku Dubrovčani počele preko svojih poslanika moliti ugarsko - hrvatsku kraljicu Mariju i cijeli budimski dvor da zabrani trgovcima iz Hrvatske i Dalmacije trgovati solju i vinom u Novom. To im i uspije, ali to veoma naljuti kralja Tvrtka koji započne u Veneciji graditi brodovlje, što pak uplaši Dubrovčane i ugarsko - hrvatski dvor koji je imao puno protivnika u Hrvatskoj i Dalmaciji. Ugarsko - hrvatska kraljica Marija opomene Mlečane da su prekršili ugovore i da pomažu ugarske protivnike gradeći bosansku mornaricu. Mletačko vijeće pokušao umiriti kraljicu Mariju i njezinu majku Elizabetu obrazlažući im da je glavni čovjek Tvrtkove mornarice Mlečanin. Ali to slabo umiri kraljicu. K tomu je u Hrvatskoj i Dalmaciji sve više jačala Tvrtkova stranka protiv ugarskog dvora. U Zadru 8. srpnja 1384. bi otkrivena urota Tvrtkovih ljudi protiv ugarsko - hrvatskog kraljevstva. Urotnici su doduše bili uhvaćeni i strahovito kažnjeni, ali to nije puno zaplašilo Tvrtkove pristaše u drugim dalmatinskim gradovima. Izgledalo je, naime, kao da se Tvrtko osvećivao pokojnom kralju Ludoviku preko njegove mlade kćeri Marije za Ludovikovo otuđenje dijela bosanske banovine dok je Tvrtko još bio dijete uz majku udovicu. Nemajući izgleda za povoljno rješavanje nemira u Hrvatskoj i Dalma-

ciji, a ne mogavši se oprijeti kralju Tvrtku i njegovoj namjeri prema dalmatinskim gradovima, ugarski se dvor odluči izravno obratiti kralju Tvrtku. Ugarsko - hrvatske kraljice pošalju na Tvrtkov dvor u Sutjesku poslanika Nikolu Gorjanskog, inače Tvrtkova kuma i ljubimca obadviju kraljica. Kralj Tvrtko obeća "vjernost" ugarskoj kruni kao rođak kraljica i kum Gorjanskog. Zapravo Tvrtko to nije učinio zbog rodbinskih i kumovskih veza, nego zbog svoje političke računice. Zauzvrat Tvrtko zatraži grad Kotor, "vlasništvo njegovih roditelja", kojega mu ugarski dvor daje, potvrdivši to navedenim pismom (ugovorom) od 28. ožujka 1385. Na to Mlečani 20. srpnja pošalju svoga poslanika Jakova Rippu, nekadašnjeg branitelja Kotora od Ugara i Đenovljana, da od kralja Tvrtka zamoli povlastice za mletačke trgovce u Kotoru. Tvrtko izade u susret Mlečanima izdajući im 23. kolovoza 1385. donesenu povelju kojom daje mletačkim trgovcima povlastice u Kotoru koje su i prije imali. U toj prilici Tvrtko ujedno naglašava da je milošću Božjom kralj Raške, Bosne i dijela Primorja, a da je Kotor za "vijeke" dobio po milosti svoje rođakinje, ugarske kraljice.⁶

Po toj su povelji imali Mlečani svog konzula koji se brinuo za interese mletačkih građana u Kotoru. Dobivši grad Kotor, kralj Tvrtko odustane od svojih daljnjih namjera pokoravanja Dubrovnika, kojega ionako ne bi mogao osvojiti bez veoma jake mornarice.

Mletački dužd koji je poslao svoga poslanika Jakova Rippu je najprije mudro obrazložio kralju Tvrtku kako su mletački trgovci uvijek sa svojom trgovačkom robom po drevnom običaju u gradu Kotoru bili slobodni od svake vrste daće i carine. Saslušavši duždeva poslanika kralj Tvrtko pokaže dobru volju i izda naznačenu ispravu u kojoj obrazloži njen sadržaj. Najprije svetopisamskim izrazima obrazloži kako je grad Kotor došao u njegovu vlast, napominjući da ga je dobio "za sva vremena" od svoje "sestre"⁷ ugarske kraljice i da je Kotor grad njegovih predšasnika.

Od svojih predšasnika - Tvrtko najvjerojatnije misli na bosanske banove prije sebe, u prvom redu na svoga strica Stjepana II. Kotromanića (1322-1353). Grad Kotor se u ovoj povelji naziva "*civitas*" što je istovjetno s nazivom drugih primorskih gradova. Taj se naziv ne upotrebljava za stare bosansko - humske gradove u srednjovjekovnoj Bosni i Humu, gdje se upotrebljavaju najčešće

6 V. Č o r o v i ć, *Kralj Tvrtko I. Kotromanić*, Beograd - Zemun 1925, str. 61; Vj. K l a i ć, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb 1882. str. 158-163; F. Š i š i ć, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350-1416)*, Zagreb 1902, str. 31-32.

7 Kraljica je Elizabeta bila njegova stričevićka, a ne sestra kako je u povelji naziva. To je kršćanski termin preuzet iz *Biblije* kojim se rođake, kao i nerođake, naziva braćom i sestrama. To se često nalazi u bosanskim ispravama. Kod knezova najčešće s izrazom "cum fratribus suis".

izrazi *oppidum* i *castrum*. Pored razlike u terminima za kontinentalne bosansko - humske gradove i za neke primorske gradove, koji su jedno vrijeme bili pod bosanskom vlašću, postoji razlika i u upravnom ustrojstvu tih gradova, iako su i jedni i drugi pod istom vlašću.

Kralj Tvrtko ovom poveljom jamči svakom pojedinom i svima mletačkim trgovcima skupa da mogu slobodno, sigurno i bez ikakvog straha dolaziti u njegov grad Kotor bez poreza na promet robe i bez plaćanja carine. Mogu slobodno dolaziti i odlaziti u Kotor kad ih je volja, ostati, boraviti i trgovati svojom robom i na kopnu i na moru koliko god hoće. Spominje se trgovačka roba općenito ali se i pojedinačno navodi "svaka vrst *mrša*". To se u prvom redu misli na meso, jer je bosansko meso, koje je bilo jedna od osnovnih trgovačkih roba iz Bosne i koje je imalo neki privilegij nad mesom iz drugih država. Nadalje se pod *mršom* ili *masnoćom* misli na ulje (ponajčešće maslinovo) koje je stizalo iz primorja, zatim svinjska mast, salo, loj i slično.

Nadalje Kralj Tvrtko u ovoj povelji dozvoljava mletačkim trgovcima da mogu slobodno otići sa svojom robom iz Kotora kad ih je volja. Ako se dogodi da je koji njegov podanik što dužan kojem mletačkom građaninu ili trgovcu Tvrtko naređuje da ga uprava grada Kotora, i drugi njegovi ljudi zaduženi za takve poslove, kazne i prisile zatvorom da sve dugove podmiri. Isto tako kralj Tvrtko određuje ako bi koji Mlečanin bio dužan kojem Kotoraninu ili kraljevu privrženiku, s tim da taj postupak za mletačke građane i trgovce obavi mletački konzul u Kotoru. Ako slučajno ne bude mletačkog konzula u Kotoru iz bilo kojeg razloga, onda nek se izabere jedan Mlečanin i jedan Kotoranin ili koji drugi Tvrtkov podanik pa nek njih dvojica presude prijestupniku iz mletačkih redova. Ako se pak ta dvojica međusobno ne slože u pitanju presude neka onda izaberu u roku od osam dana drugu dvojicu, pa nek onda njih četvorica za osam dana, ili za onoliko za koliko se dogovore, donesu pravednu presudu s većinom glasova. Za sve navedeno u povelji kralj Tvrtko naređuje da se potvrdi njegovim *visećim pečatom*. Povelju je izdao u svome kraljevskom dvoru u Sutjesci.

P R I L O G I.

Prijevod povelje bosanskog kralja Tvrtka I. izdane god 1385. (23. VIII) mletačkim trgovcima za slobodnu trgovinu u Kotoru, (Prev. P. Knezović)

Mi Stjepan Tvrtko milošću Božjom kralja Raške, Bosne, primorskih predjela itd. Svima i pojedincima, Kristovim vjernicima, na koje se odnosi izdavanje isprava, spasenje u Onome po kome su uzvišena prijestolja onih koji vladaju na zemlji. Ovim vašim cjelokupnim bratstvom neka zasja preko prisutnih, jer primivši i razumjevši ambasadore i poslanstvo presvijetlog i prejasnog gospodina Antonija Venerija istom Božjom milošću dužda mletačkog itd. i njegove duždevske vlasti u osobi plemenitog i mudrog muža i njihovog građanina i ambasadora, dragog gospodina Jakova de Rippa koji je nama dobronamjerno i mudro izložio kako su oduvijek trgovci istoga njegova duždevskog gospodstva sa svojom trgovačkom robom po drevnom običaju u gradu Kotoru bili oslobođeni od svake vrste davanja i carine. Mi koji smo iskreno i bez prijekora voljni s njima obdržavati jedinstvo, očinstvo i staro prijateljstvo i u svim dopuštanjima najmilostivije udovoljiti njegovom duždevskom gospodstvu, zrelim razmišljanjem i čistim srcem kao najiskreniju uspomenu same duždevske vlasti izdajemo naznačenu ispravu. Naime, kad je, po obilnoj milosti Božje pravедnosti i preslavne naše sestre gospode ugarske kraljice, Kotor, grad naših predšasnika, sretno dospio za sva vremena u ruke našeg veličanstva na hvalu i slavu previšnjeg vladara koji je svojim pripremao sva nevidljiva dobra na radost i veselje našim prijateljima i dobrotvorima jer su i sami sudionici dara koji nam dade božanska providnost s neba. Stoga, kako je navedeno za najiskreniju uspomenu duždevskog gospodstva, jamčimo svakom pojedinom i svima trgovcima duždevske vlasti nazočnom ispravom da istim trgovcima skupa s njihovom robom, kakve god bile odredbe, uvijek mogu slobodno, sigurno i bez ikakvog straha dolaziti u spomenuti naš grad Kotor bez poreza na promet i plaćanja carine, mogu dolaziti, ulaziti, boraviti i zadržavati se, kako na kopnu tako i na moru, sa svojom trgovačkom robom, podrazumijevajući i svaku vrst masnoće. Kad se pak istim svidi vratiti se vlastitoj kući bez da su oštećeni sa svim svojim stvarima i ljudima neka imaju slobodnu i sigurnu, punu i nespriječenu mogućnost. Isto tako da, ako ikoji građanin našeg grada Kotora ili bilo koji naš podanik duguje nekom Mlečaninu, nagodivši se pod kakvim uvjetom, neka uprava našeg rečenog grada i drugi naši podanici kojih se ovo tiče - nastoje pribaviti mu zadovoljštinu na svaki mogući način, pa čak da i spomenute dužnike stvarno ili osobno bace u zatvor a njihovu pokretnu i nepokretnu imovinu prodaju kako bi mogli isplatiti dug i da ih ne puštaju iz zatvora sve dotle dok se ne dade potpuna

zadovoljština onome kome duguju. I obratno, ako koji Mlečanin ili duždev podanik bude dugovao nekom Kotoraninu ili bilo kojem našem privrženiku, bez obzira kakav su sklopili ugovor, trebaju isti saopćiti pred mletačkim konzulom, koji bude boravio u rečenom našem gradu, a rečeni mletački konzul nek nastoji postići na bilo koji način potpunu zadovoljštinu od spomenutih dužnika, pa makar spomenute dužnike čak osobno i stvarno zatvorio, a njihovu pokretnu i nepokretnu imovinu prodao, kako bi povratio dug i neka ih ne pušta iz zatvora sve dok se ne dade potpuna zadovoljština onome kome su dužni. Ako se pak u to vrijeme dotični konzul ne bi nalazio u našem spomenutom gradu, tada neka imenuju jednoga Mlečanina i jednoga Kotoranina ili bilo kojeg od naših podanika i ova dvojica neka presude među njima o zboru i djelu. Ako se pak ni njih dvojica ne bi mogli složiti za osam dana, neka iznađu sebi drugu dvojicu, pa neka onda njih četvorica rasuđuju među istima za osam dana ili u roku za koji su se međusobno dogovorili putem većine. Spomenuta četvorica neka pribave najpotpuniju zadovoljštinu. Naređujemo da ova naša nazočna isprava bude osnažena viseći pečatom kao svjedočanstvo njezine valjanosti. Dato u našem kraljevskom dvoru u Sutjesci dana 23. mjeseca kolovoza godine od utjelovljenja Gospodnjega 1385.

Milko B r k o v i ć: CHARTER OF BOSNIAN KING TVRTKO I GIVEN TO VE-
NETIANS IN 1385 (AUGUST 23)

S u m m a r y

By that charter Bosnian king Stjepan Tvrtko I (1377-1391, Bosnian ban from 1353 to 1377) confirms to Venetians all rights they had earlier in the town of Kotor. Those rights were related to trade privileges, according to which Venetian merchants were allowed to move safely and come to Kotor without paying duty and tax for goods traffic. In the same way Venetian merchants were allowed to go out of Kotor freely with their goods. The disputes were solved by Tvrtko's administration of Kotor together with Venetian consul who lived in Kotor.

The charter was written in Latin, and its original can be found today in Archivio di Stato in Venice.

In this work the text of the charter is based on original although the charter has been published several times. These published texts of the charter were also based on original but they were not entirely correct. After presenting the text of the charter with demarcated diplomatic formulas, attention has been drawn to the differences in transcription of the text of the charter published now. Exterior and interior characteristics of the charter, historic contents and circumstances of its appearance have been presented here.

Croatian translation of the charter and the photocopy of its original has been enclosed.

(translated by Helena Peričić Jakovljević)